Tom Nyman, STI 26.10.-22

Luterilainen ortodoksia ja predestinaatio

Johdanto

Aloitamme lyhyellä kuvauksella teemamme ilmaisemista asioista.

Luterilaisella ortodoksialla eli luterilaisella puhdasoppisuudella tarkoitetaan Yksimielisyyden ohjeen ja vuonna 1580 julkaistun Yksimielisyyden kirjan eli luterilaisten tunnustuskirjojen kokoelman jälkeistä, 150-vuoden ajanjaksoa. Luterilainen ortodoksia jaetaan usein vuosien 1580-1600 varhaisortodoksiaan, vuosiin 1600-1685 ajoittuvaan täysortodoksiaan, ja vuosien 1685-1730 myöhäisortodoksiaan. Martin Chemnitz (1522-86) eli vielä varhaisortodoksian aikana, Johann Gerhadin toiminta sijoittuu täysortodoksian aikaan, ja vuonna 1713 kuollutta, myöhäisortodoksian aikana vaikuttanutta David Hollazia pidetään puolestaan ortodoksian ajan viimeisenä suurena teologina.

Predestinaatiolla tarkoitetaan Jumalan ennaltamääräystä, johon sisältyi kalvinismissa sekä predestinaatio autuuteen että myös predestinaatio kadotukseen. Luterilaisuudessa on sen sijaan hylätty predestinaatio kadotukseen ja opetettu vain ennaltamääräystä pelastukseen. Luterilaista predestinaatio-oppia kuvaakin siksi hyvin termi armovalitsemus.

Luterilainen Missourisynodi määritteli vuonna 1932 julkaistussa *Brief Statement*-asiakirjassa, (jolla on ollut tunnustuksellisessa luterilaisuudessa laajempaakin merkitystä), armovalitsemusta koskevan opin nasevassa muodossa näin: *”Armovalitsemuksella ymmärrämme tätä totuutta: Jumala on kaikki ne, jotka täällä ajassa yksin Jumalan armosta, Kristuksen tähden ja armonvälineiden vaikutuksesta tulevat uskoon, vanhurskautetaan, pyhitetään ja säilyvät uskossa loppuun asti, jo iankaikkisuudesta aivan samasta syystä, nimittäin armosta, Kristuksen tähden ja armonvälineitä käyttäen, varustanut lahjoillaan: uskolla, vanhurskautuksella, pyhittämisellä ja uskossa säilymisellä.”*

Brief Statementissa on myös kohta, joka liittyy luterilaisen ortodoksian aikana käyttöön otettuun *intuitu fidei finalis* -formulaan, mikä merkitsi sitä, että Jumala on ottanut valitsemuspäätöksessään huomioon etukäteen näkemänsä ihmisen loppuun asti kestäneen uskon. Brief Statement torjuu tämän mallin sanoen: *”Raamattu ei myöskään opeta valitsemuksen tapahtuneen huomioon ottamalla usko tai uskon nojalla, ikään kuin valittujen usko olisi asetettava heidän valitsemuksensa edelle; vaan Raamatun mukaan se usko, joka valituilla on täällä ajassa, kuuluu niihin hengellisiin lahjoihin, jotka Jumala on antanut heille iankaikkisella valitsemuksellaan*.” *Intuitu fidein* torjuminen oli tullut erityisen polttavaksi 1880-luvulla Amerikassa, kun osa luterilaisista oli liittänyt siihen synergismin, minkä ortodoksian ajan luterilaiset halusivat sen sijaan torjua. *Intuitu fidei* yhdistettynä synergismiin merkitsi sitä, että ihminen valitsee loogisessa mielessä ensin Jumalan, minkä Jumala ottaa sitten edeltä nähden valitsemuspäätöksessään huomioon. Tämä merkitsi luopumista *sola gratiasta* eli siitä, että pelastus tapahtuu yksin armosta. Ortodoksian ajan luterilaiset pyrkivät sen sijaan parhaansa mukaan välttämään *intuitu fidein* rinnalla synergismiä, minkä sekä Luther että myös Tunnustuskirjat olivat lujasti torjuneet. *Sola gratian* ohella oli kuitenkin tarpeen pitää kalvinismia vastustaen kiinni myös *gratia universaliksesta* eli Jumalan yleisestä pelastustahdosta kaikkia ihmisiä kohtaan.

Ennen kuin menemme teemamme historiassa pidemmälle, on syytä ottaa ensin esille keskeiset valitsemuksesta puhuvat kohdat Raamatusta, ja tarkastella myös erityisesti Room.8:29:ssä mainittua

alkutekstin sanaa *προγινώσκω*, jonka ymmärtämisellä oli suuri merkitys ortodoksian ajan *intuitu fidei* -kaavalle.

Valitsemusta koskevia keskeisiä raamatunkohtia ja termejä

2.Tim.1:9:
*Jumala **9** …on meidät pelastanut ja kutsunut pyhällä kutsumuksella, ei meidän tekojemme mukaan, vaan oman aivoituksensa (πρόθεσις, suunnitelma, aikomus, ennakkopäätös) ja armonsa mukaan, joka meille on annettu Kristuksessa Jeesuksessa ennen ikuisia aikoja…*

Ef.1:3-5,11:
***3** Ylistetty olkoon meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen Jumala ja Isä, joka on siunannut meitä taivaallisissa kaikella hengellisellä siunauksella Kristuksessa, **4** niinkuin hän ennen maailman perustamista oli hänessä valinnut (ἐκλέγομαι) meidät olemaan pyhät ja nuhteettomat hänen edessään, rakkaudessa, **5** edeltäpäin määräten (προορίζω) meidät lapseuteen, hänen yhteyteensä Jeesuksen Kristuksen kautta, hänen oman tahtonsa mielisuosion mukaan… **11** Hänessä me myös olemme saaneet perintöosan, ollen siihen edeltämäärätyt (προορίζω) hänen aivoituksensa (πρόθεσις) mukaan, hänen, joka vaikuttaa kaikki oman tahtonsa päättämän mukaan…*

Rm.8:28-30:
***28** Mutta me tiedämme, että kaikki yhdessä vaikuttaa niiden parhaaksi, jotka Jumalaa rakastavat, niiden, jotka hänen aivoituksensa (πρόθεσις) mukaan ovat kutsutut. **29** Sillä ne, jotka hän on edeltätuntenut (προγινώσκω, myös valita etukäteen, olla suunnitelma), hän on myös edeltämäärännyt (προορίζω) Poikansa kuvan kaltaisiksi, että hän olisi esikoinen monien veljien joukossa; **30** mutta jotka hän on edeltämäärännyt (προορίζω), ne hän on myös kutsunut; ja jotka hän on kutsunut, ne hän on myös vanhurskauttanut; mutta jotka hän on vanhurskauttanut, ne hän on myös kirkastanut.*

Rm.11:5-7:
***5** Samoin on nyt tänäkin aikana olemassa jäännös armon valinnan (ἐκλογή) mukaan. **6** Mutta jos valinta on armosta, niin se ei ole enää teoista, sillä silloin armo ei enää olisikaan armo. **7** Miten siis on? Mitä Israel tavoittelee, sitä se ei ole saavuttanut, mutta valitut (ἐκλογή) ovat sen saavuttaneet; muut ovat paatuneet…*

1.Piet.1:1-2:
***1** Pietari, Jeesuksen Kristuksen apostoli, valituille (ἐκλεκτός) muukalaisille… **2** …jotka Isän Jumalan edeltätietämisen (πρόγνωσις myös ennalta määrääminen, suunnitelma, tarkoitus) mukaan ovat Hengen pyhittämisen kautta valitut Jeesuksen Kristuksen kuuliaisuuteen ja hänen verellänsä vihmottaviksi.*

2.Tess. 2:13-14:
***13** Mutta me olemme velvolliset aina kiittämään Jumalaa teidän tähtenne, veljet, te Herran rakastetut, sentähden että Jumala alusta alkaen valitsi (αἱρέω) teidät pelastukseen Hengen pyhityksessä ja uskossa totuuteen. **14** Siihen hän on myös kutsunut teidät meidän evankeliumimme kautta, omistamaan meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen kirkkauden.*

Apt.13:48:
***48** Sen kuullessansa pakanat iloitsivat ja ylistivät Herran sanaa ja uskoivat, kaikki, jotka olivat säädetyt (τάσσω, asettaa, päättää, määrätä, käskeä) iankaikkiseen elämään.*

Ortodoksian ajan dogmaatikot tutkivat huolellisesti alkutekstin valitsemuksesta puhuvia kohtia selittäen ne verrattain hyvin lukuunottamatta *πρόγνωσις*-sanaa *(*verb. *προγινώσκω)*, jonka he pääasiassa käsittivät pelkäksi ennalta tietämiseksi, mitä he käyttivät *intuitu fidei* -kaavan tukena. *Προγινώσκω*-verbi voidaan kuitenkin Room.8:29:ssä ymmärtää myös niin, että Jumala on iankaikkisessa päätöksessään suunnannut meihin katseensa, muistanut meitä armossansa, varannut ja määrännyt meidät itsellensä, ja tehnyt meidät näin jo ennalta omiksensa. Room.8:29 voitaisiin näin ollen kääntää lyhyemmin sanottuna: *"Sillä ne, jotka hän on ennalta itsellensä valinnut, hän on myös edeltämäärännyt Poikansa kuvan kaltaisiksi…"* (näin Georg Stöckhardt mainiossa roomalais-kirjeen selityksessään).

Luther

Luther sanoo puolestaan roomalaiskirjeen esipuheessaan vuodelta 1522, että Paavali opettaa sen luvuissa 9, 10 ja 11 Jumalan iankaikkista kaitselmusta (tämä Valittujen teosten käännös on tosin huono vastine Lutherin käyttämälle Versehung-sanalle kontekstin viitatessa sen sijasta valitsemukseen):

"Siitä johtuu alunperin, kuka uskoo tai ei usko, kuka voi päästä vapaaksi synnistä, kuka ei voi. Siten meidän hurskaaksi tulemisemme on otettu kokonaan pois meidän käsistämme ja pantu yksinomaan Jumalan käsiin. Tämä onkin mitä välttämättömintä. Sillä me olemme niin heikkoja ja epävarmoja, että jos se riippuisi meistä, ei varmaankaan yksikään ihminen tulisi autuaaksi… Mutta kun nyt Jumala on luotettava, niin ettei hän erehdy kaitselmuksessansa eikä kukaan voi häntä vastustaa, meillä on vielä toivo syntiä vastaan.

Mutta tässä on myös syytä panna raja julkeille ja korkealentoisille hengille, jotka ensimmäiseksi johtavat ajatuksensa tähän ja alkavat ylhäältä lähtien tutkia Jumalan kaitselmuksen syvyyttä ja turhaan huolehtivat siitä, ovatko he valituita. Heidän täytyy syöstä itsensä häviöön niin, että he joko heittäytyvät epätoivoon tai sitten epämääräisen sattuman varaan. Mutta seuraa sinä tätä kirjettä järjestyksessä. Huolehdi ensin Kristuksesta ja evankeliumista, että tunnet syntisi ja hänen armonsa, sodi sitten syntiä vastaan... Sitten kun olet ehtinyt kahdeksanteen lukuun ristin ja kärsimyksen alle, se opettaa 9., 10. ja 11. luvussa sinulle, kuinka lohduttava on Jumalan kaitselmus."

Luther opettaa näissä sanoissaan, että usko on meissä seurausta Jumalan ennen maailman perustamista tekemästä päätöksestä, eikä siitä, että hänen valintansa olisi johtunut jostakin ihmisessä olevasta asiasta.

Yksimielisyyden ohje

"Jumalan iankaikkinen valinta… ei tarkoita vain sitä, että Jumala ennalta näkee ja tietää valittujen pelastuksen, vaan valinta on pelastumisemme syy. Jumalan armollinen tahto ja suosio Kristuksessa Jeesuksessa luo ja vaikuttaa kaiken, auttaa ja edistää kaikkea, mikä kuuluu meidän pelastumiseemme. Valinta on siis autuutemme perustus, jolle helvetin portit eivät mahda mitään. On kirjoitettu: `Minun lampaitani ei kukaan ryöstä minun kädestäni.´ `Kaikki ne uskoivat, jotka oli säädetty iankaikkiseen elämään´" (Matt. 16:18; Joh. 10:28; Ap.t. 13:48). FC-SD XI:8

Yksimielisyyden Ohje… teroittaa kuitenkin tarkoin sitä, että *"Tätä Jumalan valintaa ja iankaikkiseen elämään määräämistä ei… pidä tarkastella yksinomaan Jumalan salaisen, tutkimattoman päätöksen kannalta."* Iankaikkista valitsemusta tarkastellaan sen sijaan oikealla tavalla, kun sitä, millainen

Jumalan neuvo, tarkoitus ja valinnanpäätös on, katsotaan kokonaisuutena, johon kuuluvat meidän lunastuksemme, kutsumuksemme, vanhurskautuksemme ja pelastuksemme. FC-SD XI:9-24

Predestinaation (lat. teksti) merkityksestä sanotaan: *”Sehän vahvistaa väkevästi sen uskonkohdan, jonka mukaan me vanhurskaudumme ja pelastumme ilman mitään omaa työtä ja ansiota, yksin armosta, yksin Kristuksen tähden. (Ef. 1:4) Jo ennen kaikkia aikoja, ennen kuin meitä oli olemassa, jopa ennen kuin maailman perustustakaan oli laskettu, meidät on Jumalan päätöksellä armosta valittu pelastumaan Kristuksessa (Room. 9:11; 2 Tim. 1:9).”* FC-SD XI:43

”Kun Jumalan valittujen lasten iankaikkista valintaa autuuteen opetetaan ja selitetään tähän tapaan, annetaan Jumalalle vähentämättömänä se kunnia, joka hänelle kuuluu: edellyttämättä meiltä mitään ansiota tai hyvää tekoa hän tekee meidät sulasta laupeudestaan Kristuksessa autuaiksi, oman tahtonsa `aivoituksen mukaan´, kuten on kirjoitettu Ef. 1:5 s.: `Hän on määrännyt meidät omiksi lapsikseen, Jeesuksen Kristuksen kautta, oman tahtonsa mielisuosion mukaan, sen kirkkautensa ja armonsa kiitokseksi, jonka kautta hän on meidät siinä rakkaassa otollisiksi tehnyt.´” FC-SD XI:87

Yksimielisyyden ohjeen laatijat, joihin kuului myös Martin Chemnitz, olivat kaukonäköisiä laatiessaan opetuksen myös valitsemuksesta, josta ei vielä tuolloin ollut laajaa erimielisyyttä luterilaisten parissa. Melanchton oli tosin kyllä päätynyt jo varhain omalle tiellensä, jolla hänen synergistinen opetuksensa kääntymyksestä johti hänet myös synergistiseen opetukseen valitsemuksesta. Tämä näkyi jo hänen Roomalaiskirjeen selityksestään vuodelta 1532. Brenz ja Amsdorf olivat käyttäneet puolestaan epätarkkoja sanontoja, ja salakalvinilainen Jerome Zanchi, joka oli allekirjoittanut Augsburgin tunnustuksen, oli päätynyt opettamaan kalvinilaisten tavoin, että kerran saatua uskoa ei voi kadottaa. Hän hyväksyi kuitenkin myöhemmin Jakob Andrean sen johdosta laatiman oikaisun.

Calvin oli kuitenkin päätynyt opettamaan kaksinkertaista predestinaatiota, jossa toiset oli määrätty etukäteen autuuteen, ja toiset kadotukseen. Tähän liittyi myös Jumalan yleisen, Kristuksen sovitustyössä valmistetun armon hylkääminen, ja sen myötä armonvälineidenkin turhentaminen (jos kaikkien synnit eivät olleet sovitetut, eivät armonvälineetkään voineet tarjota varmuudella armoa kenellekään). Yksimielisyyden ohjeen opetus torjui toisaalta sekä synergistisen että myös kalvinistisen opetuksen valitsemuksesta.

Samuel Huber

Pian Yksimielisyyden ohjeen hyväksymisen jälkeen nousi kuitenkin esille uusi valitsemukseen liittyvä ongelma. Sen aiheutti Sveitsissä syntynyt entinen kalvinisti Samuel Huber (1547–1624), josta oli tullut kalvinismin hylättyään sen kiivas vastustaja. Hän liittyi luterilaisiin allekirjoittaen Yksimielisyyden ohjeen ja toimien sitten vuodesta 1588 lähtien luterilaisena pastorina Derendingenissä, kunnes sai v. 1592 kutsun Wittenbergin yliopiston professoriksi. Huber joutui kuitenkin jo varsin pian tämän jälkeen valitsemusta ja vanhurskauttamista koskevista opetuksistaan kiistaan ennen muuta kollegansa Aegidius Hunniuksen kanssa.

V. 1595 ilmestyneessä tunnustuksessaan Huber opettaa universaalia valitsemusta. Niin kuin Kristuksen sovitustyö tapahtui kaikkien syntisten puolesta, niin on Jumala myös valinnut kaikki syntiset Hänen kauttaan iankaikkiseen elämään. Siinä, missä kalvinismi opetti sekä rajoitettua valitsemusta että myös vain valittuja koskevaa rajoitettua sovitusta, piti Huber sekä valitsemusta että sovitusta universaaleina eli kaikkia syntisiä koskevina. Maailmansovitus olikin toki mitä tärkein oppi luterilaisuudessa, mutta universaali valitsemus ei sitä ollut, eikä sellaisesta puhuminen ollut myöskään Raamatun mukaista sanankäyttöä. Huber ei tarkoittanut tällä kuitenkaan sitä, että kaikki ihmiset lopulta pelastuisivat, vaan hän edellytti pelastuksen saavuttamiseen Kristuksessa

tapahtuneen valitsemuksen vastaanottamista uskossa. Huber opetti siis tavallaan objektiivista ja subjektiivista valitsemusta uskon ottaessa vastaan jo objektiivisesti olemassa olevan todellisuuden. Tämän Huber katsoi tapahtuvan samalla tavalla uskon kautta kuin Jumalan armon vastaanottaminen vanhurskauttamisessa. Huberille valitsemus merkitsi näin ollen lähinnä Kristuksen sovitustyössä ilmi tullutta Jumalan yleistä pelastustahtoa. Jumala oli valinnut ennen maailman perustamista kaikki ihmiset Kristuksessa pelastukseen, mutta tämän toteutuminen jäi riippumaan Jumalan armon uskossa omistamisesta. Uskon Huber nimesi valitsemuksen intrumentaaliseksi syyksi. Hänen valitsemusoppinsa johdonmukaisena seurauksena olisi ollut synergismi, mutta sitä hän ei tiettävästi myöntänyt opettavansa, ja vastustajiaan hän syytti puolestaan kalvinismista. (Huber opetti myös epäonnistuneella tavalla universaalia eli yleistä vanhurskauttamista niin, että siinä meni sekaisin vanhurskauttamisen objektiivinen ja subjektiivinen puoli, mutta tämän aiheen käsittely ei kuulu varsinaisesti nyt käsillä olevaan teemaamme). Huberin oppi kuitenkin torjuttiin, häneltä otettiin pois professuuri ja hänet karkotettiin maasta v. 1595.

Seuraavaksi kuvaan kolmea eri aikoina vaikuttanutta ortodoksian edustajaa seuraten ennen muuta *Robert Preusin* vuodelta 1958 peräisin olevaa kirjoitusta: *The Doctrine Of Election As Taught By The Seventeenth Century Lutheran Dogmaticians*. Preus oli viime vuosisadalla parhaimpia luterilaiseen ortodoksiaan paneutuneita teologeja, jolla oli tarkoitus julkaista siitä myös moniosainen teossarja, joka jäi kuitenkin valitettavasti kahteen ensimmäiseen osaan, kun hän sai kutsun ajasta iäisyyteen.

Aegidius Hunnius

Huberin keskeisin vastustaja oli Aegidius Hunnius (1550-1603), joka toi myös ortodoksian ajan huomattavimman muutoksen valitsemusopin muotoiluun. Hän tuli professoriksi Wittenbergiin samana vuonna kuin Huber.

Hunnius oli Huberin kanssa yhtä mieltä siitä, että Jumala haluaa pelastaa kaikki ihmiset, minkä tähden hän lähetti Poikansa sovittamaan koko maailman synnit, ja Jumala myös tarjoaa täydellä tarkoituksella Kristuksen ansioita kaikille. Näissä kohdin Huber ja Hunnius torjuivat yhdessä kalvinismin. Tähän kuitenkin loppui heidän yksimielisyytensä valitsemuksesta.

Siinä missä Huber oli opettanut kaikkien ihmisten valitsemusta, kannatti Hunnius iankaikkisuudessa tehtyä partikulaarista, vain uskovia koskevaa valitsemusta. Jo sana valitsemus kertoi hänen mielestään, että jostakin joukosta valitaan osa, muttei kaikkia. Hän viittasi myös Kristuksen sanaan, jonka mukaan *”monet ovat kutsutut, mutta harvat valitut.”* (Matt. 22:14)

Hän oli ensimmäinen luterilainen teologi, joka otti valitsemusoppia selvittäessään käyttöön termit *voluntas antecedens* ja *voluntas consequens* eli edeltävä ja seuraava tahto. Tätä erotusta oli käyttänyt ensimmäisenä kreikkalainen kirkkoisä Khrysostomos ja lännessä se oli tullut käyttöön Anselm Canterburyläisen myötä. Hunnius käytti tätä terminologiaa sekä kalvinisteja, että myös Huberia vastaan, jotka sijoittivat valitsemuksen uskoa edeltävään Jumalan tahtoon. Hunniuksen mukaan valitsemus kuului sen sijaan Jumalan seuraavaan tahtoon, kun Raamattu puhui valituista aina Kristukseen uskovina. Jumalan edeltävään tahtoon ei saanut sijoittaa myöskään kadotukseen määräämistä, koska se olisi vastoin Jumalan yleistä pelastustahtoa, josta oli ehdottomasti pidettävä kiinni.

Hunnius oli myös ensimmäinen, joka teki epäonnistuneella tavalla eron Jumalan ennaltatietämisen ja ennaltamääräämisen välillä. Hän otti tähän liittyen käyttöön *intuitu fidei* -kaavan, joka merkitsi valitsemusta ihmisen edeltä nähtyyn uskoon katsoen, mistä tuli myös muiden häntä seuranneiden 1600-luvun luterilaisten opetus. Hunnius painotti kuitenkin yhä uudelleen, ettei valitsemus tapahtunut uskon, vaan uskossa omistetun Kristuksen ansion tähden. Uskon rooli oli hänelle näin

ollen valitsemuksessa samanlainen kuin vanhurskauttamisessa hänen pitäessä näitä analogisina tapahtumina – sillä erotuksella, että valitsemuksen kohdalla ajateltiin uskoa, joka on käsillä vielä ihmisen siirtyessä ajasta iäisyyteen *(intuitu fidei finalis).*

Hunnius puhuu kuitenkin myös toisaalta uskosta, joka syntyy ihmisessä Jumalan sanan kuulemisen kautta. Epäuskoinen on puolestaan itse syypää siihen, että tulee Jumalan armon hyljätessään kadotetuksi. Hunniuksen opetuksessa oli kuitenkin epäselvyyttä, kun hän puhui toisaalta uskosta Jumalan asetukseen perustuvana, mutta toisaalta taasen valitsemuksesta, joka oli ainakin jossakin mielessä edeltänähdyn uskon tulosta. Hunnius tahtoi sulkea pois kaikki synergistiset tulkinnat kannastansa, muttei kyennyt sanomaan yksiselitteisesti, että usko on valitsemuksen seuraus.

Hunniuksella oli epäselvyyttä käsitteissä myös, kun hän sanoi evankeliumin opin olevan vain Jumalan edeltämääräämisen julistusta, jolloin hän näytti sekoittavan toisiinsa Jumalan yleisen pelastustahdon ja edeltämääräämisen, jotka ovat eri asioita. Näin ymmärretystä valitsemuksesta, joka merkitsi itse asiassa vain pelastuksen periaatetta, jäi pois sen kohde eli tietyt armosta valitut ihmiset. Oli myös ongelmallista pitää edeltämääräämistä ja vanhurskauttamista uskon kannalta analogisena, koska edeltämääräminen oli vanhurskauttamisessa saadun uskon syy.

Johann Gerhard

Johann Gerhard (1582–1637), joka piti hengellisenä isänään Johann Arndtia, käytti muiden 1600-luvun luterilaisten tavoin hyväkseen myös jakoa Jumalan edeltävään ja seuraavaan tahtoon (*voluntas antecedens* ja *voluntas consequens*). Hän ajatteli näiden olevan kuitenkin vain eri näkökulmia, koska Jumalan tahto oli itsessään yksi ja jakamaton niin kuin myös Hänen olemuksensa. Jumalan edeltävä tahto edeltää ihmisen kuuliaisuuden tai tottelemattomuuden huomioon ottamista. Siinä on kysymys Jumalan hyvästä tahdosta kaikkia ihmisiä kohtaan. Jumalan seuraavalla tahdolla Gerhard tarkoitti puolestaan sitä Jumalan tahtoa, jossa otetaan huomioon ihmisen kuuliaisuus tai tottelemattomuus.

Gerhard tulkitsee 1.Piet.1:2:ssa olevan πρόγνωσις-sanan ennaltatietämiseksi, jossa Jumala näkee edeltä käsin, kuka tulee evankeliumin kuulemisen kautta uskomaan pysyvästi Kristukseen, ja jonka Hän sitten valitsee pelastukseen. Valitsemukseen liittyy Gerhardin mukaan kaksi periaatetta. Valitsemus katsoo Kristuksen ansioihin ja uskoon. Jumala on valinnut meidät ennen maailman perustamista uskossa käsitetyssä Kristuksessa. Voidaan siis sanoa, että Kristus on valitsemuksen syy tai samaa tarkoittaen, että Jumala on valinnut meidät nähdessään uskossa käsittämämme Kristuksen.

Sen, mitä Jumala tekee vanhurskauttaessaan ja pelastaessaan ihmisiä Kristuksen tähden tässä ajassa, Hän on päättänyt tehdä heille jo iankaikkisuudessa. Tämä vanhurskauttamisen ja pelastamisen määräys on valitsemus. Evankeliumi on julistus Jumalan ikuisesta päätöksestä pelastaa ihmiset Kristuksen tähden. Kristuksen ansiot kuuluvat siis jo itse valitsemuspäätökseen. Ne eivät ole vain keino Jumalan ehdottomalla päätöksellä valittujen syntien sovittamiseksi niin kuin kalvinistit ajattelevat.

Mutta koska Kristuksen ansio ei voi hyödyttää ketään ilman uskoa, on Gerhardin mukaan myös uskon huomioiminen (*intuitus*) sisällytettävä valintapäätökseen. Hän sanoo tosin kyllä heti tämän jälkeen, ettei Jumala ihmisen valitessaan löydä hänestä mitään hyvää, ei hyviä tekoja eikä vapaan tahdon käyttöä eikä edes itse uskoa, joka olisi saanut Hänet valitsemaan tietyt ihmiset. Valinta tapahtui yksin armosta Kristuksen ansion tähden. Mutta koska emme voi päästä osallisiksi Kristuksen ansioista muutoin kuin uskon kautta, tapahtui valinta uskossa käsitetyn Kristuksen ansion tähden. Valittuja ovat siksi vain ne, joiden Jumala on edeltä käsin nähnyt Pyhän Hengen voimasta ja evankeliumin kautta todella uskovan Kristukseen siinä loppuun saakka pysyen. Valitsemus on Gerhardille siis Jumalan päätös vanhurskauttaa ja pelastaa uskovat.

Gerhardille tuotti suurta vaikeutta Apt. 13:48, jonka mukaan evankeliumin kuulleet *"pakanat iloitsivat ja ylistivät Herran sanaa ja uskoivat, kaikki, jotka olivat säädetyt iankaikkiseen elämään."* Gerhard pyrki selittämään, että valitsemus ei ole näissä sanoissa uskon syy, vaikka se oli tuosta kohdasta luettavissa. Gerhardin ajattelu kulki sen sijaan intuitu fidein suuntaan.

Johann Quenstedt

Johann Quenstedt (1617-88), joka oli Gerhardin sisarenpoika, käsitteli oppia valitsemuksesta sen jälkeen, kun hän oli puhunut opinesityksessään Jumalan universaalista armosta. Hän teki Gerhardia selvemmän eron Jumalan edeltävän ja seuraavan tahdon välillä. Ensin mainittu merkitsi Jumalan yleistä pelastustahtoa, jossa Hän tarjoaa kaikille syntisille pelastusta ja välineet sen turvaamiseksi. Tämä tahto voi estyä toteutumasta ja usein estyykin, kun näitä välineitä ei hyväksytä tai niiden käyttäminen muuten estyy. Jumalan seuraava tahto tarkoittaa puolestaan Jumalan edeltämääräystä, joka ei koske kaikkia. Tämä tahto määrää pelastukseen ne, jotka käyttävät Jumalan sitä varten osoittamia välineitä, mutta hylkää kadotukseen ne, jotka nämä välineet hylkäävät. Tämä tahto myös lopulta toteutuu. Quenstedt puhuu toisaalta myös predestinaatiosta laajemmassa ja suppeammassa merkityksessä, jolloin laajemmaksi merkitykseksi näyttää jäävän vain Jumalan kaikille osoittama pelastusjärjestys.

Quenstedt tarkastelee valitsemusta erityisesti myös kausaalisten yhteyksien näkökulmasta eritellen useita valitsemuksen syitä. *Causa efficiens agens* (toimiva vaikutussyy) on kolmiyhteisen Jumalan tahto. *Causa movens interna* (sisäinen liikuttava syy) on Jumalan vapaa armo, joka sulkee pois kaikki ihmisten teot ja uskokin merkitsee ehtona tai jonakin ihmisessä olevana Kristuksen ansion (*meritum Christi)* omistamista. *Causa movens externa* (ulkoinen liikuttava syy) on uskossa omaksuttu evankeliumi. *Principum dirigens mediatum* (välillinen ohjaava prinsiippi) on Jumalan päätös (*πρόθεσις*) pelastaa kaikki, jotka uskovat Kristukseen loppuun asti. *Principum dirigens seu normans immediatum* (välitön ohjaava eli normittava prinsiippi) on Jumalan ennalta tietäminen (*πρόγνωσις*) niistä, jotka säilyttävät uskon loppuun asti. Valitsemuksen muotona (*forma*) on koko se järjestys välineistä, joiden avulla Jumala on päättänyt pelastaa ihmiset. Valitsemuksen kohde (objectum) tai sitä koskeva materia (*materia circa quam)* ovat syntiset, joiden Jumala näkee pysyvän Pyhän Hengen voimalla uskossa. Quenstedtin tapa selvittää valitsemusta kausaliteettien näkökulmasta on tarpeettoman monimutkainen ja liian paljon kiinni filosofisissa termeissä.

Viimeisillä suurilla dogmatiikoilla ilmenee Robert Preusin mukaan kehitystä vain terminologiassa kunkin määritellessä termejä tavallansa. Huolimatta uskon paikan epäonnistuneesta käsittämisestä valitsemuksessa 1600-luvun luterilaiset teologit pyrkivät kuitenkin välttämään synergististä sävyä opetuksessaan.

Maassamme paljon käytetystä Olaus Svebiliuksen (1624-1700) katekismuksestakin löytyy intuitu fidei -tyyppinen valitsemuskäsitys. Kysymykseen *"Ketkä ovat valittuja?"* annetaan vastaus: *"Ne, jotka Jumala iankaikkisuudessa näki pysyvän loppuun asti uskossa Jeesukseen Kristukseen."*

Kokoavia ajatuksia armovalitsemuksesta

Tämän opin kohdalla on ollut sekä teologista vaikeutta, että myös sydämissä koettua hätää siitä, onko minulla mitään toivoa, jos Jumala ei olekaan valinnut minua. Tai voiko olla jopa niin, että hän on

suorastaan määrännyt minut kadotukseen? Valitsemus oli aikoinaan vaikea asia Lutherillekin, joka kärsi nuorempana predestinaatioahdistuksesta, joka johti häntä epätoivoon ja toistuvasti myös rippi-isänsä Staubitzin puheille. Staubitz kehotti häntä etsimään silloin edeltämääräämistä Kristuksen haavoista, missä olikin syvä viisaus, johon myös jäljempänä palaamme.

A. Teologisessa mielessä ovat kaksi suurinta harhapolkua valitsemusopissa synergismi, joka kieltää sen, että ihmisen pelastus olisi sulaa armoa, ja kalvinismi, joka kieltää puolestaan Jumalan yleisen pelastustahdon.

Synergismi tulee usein vastaan niin, että meille sanotaan Jumalan tarjoavan kyllä kaikille pelastusta, mutta että ihmisen osana on ottaa se vastaan, mitä jotkut sanovat myös uskonratkaisuksi. Joku on myös sanonut, että Jumala on ottanut 99 askelta meitä kohti, mutta meidän tulee nyt ottaa yksi askel Häntä kohti. Tämä ratkaiseva askel, jossa pitäisi ottaa pelastus vastaan uskossa, on ihmisen omavoimainen suoritus, josta kuuluisi ansio ihmiselle itselle itselleen, vaikkei sitä tahdota myöntää. Ratkaisevaksi syyksi siihen, miksi toinen pelastuu, mutta toinen ei, kun jää ihmisen oma valinta. Synergismi tyydyttää kyllä ihmisen järkeä, mutta siitä seuraa lopulta epävarmuus pelastuksesta, kun uskonratkaisun aitous alkaa mietityttää puhumattakaan siitä, jaksanko pysyä uskossa loppuun asti, kun huomaan kaiken itsessäni perin horjuvaksi. Mutta kun otetaan todesta *sola gratia,* eli se, että Jumala pelastaa meidät yksin armosta, ja uskokin on meissä Hänen lahjansa samoin kuin sen ylläpitäminen, on uskolla luja kalliopohja. Edellä kuvatun kaltaista synergismiä opettaa erityisesti reformoidulta pohjalta noussut arminiolainen tulkinta, joka tulee usein vastaan maamme vapaiden suuntien parissa. Karkeaa synergismiä, jossa nousevat uskon ohella myös hyvät teot pelastuksen perustaksi, esiintyy sen sijaan katolisen ja ortodoksisen kirkon parissa.

Toisenlaisen ongelman kuin synergismi tuo **kalvinilainen tulkinta**, joka opettaa ns. kaksinkertaista predestinaatiota, jonka mukaan Jumala on edeltämäärännyt toiset taivaaseen ja toiset helvettiin. Viimeksi mainittu voidaan tosin kyllä esittää aktiivisen vihanvalinnan sijasta myös niin, että Jumala jättää vain osan ihmisistä hukkumaan omiin synteihinsä. Kalvinismi kieltää myös Kristuksen maailmansovituksen opettaen, että Hän on sovittanut vain pelastukseen valittujen ihmisten synnit (tämä esitetään tosin usein niin, että Kristuksen sovitustyö riittäisi kyllä arvonsa puolesta sovittamaan kaikkien synnit, mutta vaikuttavasti se on tapahtunut vain valittujen puolesta) mikä tuhoaa itse evankeliumin ja vie sen myötä myös voiman armonvälineiltä. Maailmansovituksen on kieltänyt maassamme mm. lähetyssäätiö Patmoksen kaksi teologia (Juha Ahvio kirjassaan Johdatus kristilliseen dogmatiikkaan, ja Pasi Turunen). Osa baptisteista on myös kalvinistisella kannalla – joskaan puhtaasti kalvinistisia seurakuntia ei ole vanhastaan maassamme juuri ollut. Viime kesänä rekisteröitiin Suomen reformoitujen baptistiseurakuntien yhdyskunta, jonka opinesityksestä löytyy myös rajoitettu sovitus, mikä on vakava raamatunvastainen harhaoppi. Luterilaisuus opettaa kuitenkin *sola gratian* ohella myös *gratia universalista,* joka merkitsee sitä, että Jumala haluaisi toisissaan pelastaa koko maailman, jonka synnit Hänen Poikansa on sovittanut.

Franz Pieper selittää Kristillisessä dogmatiikassaan luterilaista oppia **armovalitsemusta** sanoin: *”Raamatun mukaan ei sen aiheena, että kristityt ovat kristityitä, ole alkuun, jatkoon eikä päätökseen nähden mikään heidän hyvä ominaisuutensa, ansionsa tai tekonsa, vaan yksin armahtava Jumala, joka Pyhän Hengen armonvälineiden välityksellä tapahtuvan vaikutuksen kautta kutsuu heidät Kristuksessa, käännyttää, vanhurskauttaa, pyhittää ja varjelee uskossa. Tähän Raamattu liittää vielä ilmoituksen siitä, että Jumala on jo iankaikkisuudesta päättänyt tehdä kristityille sen, minkä hän ajassa heille tekee. Tämä on yksinkertaisesti sanottuna Raamatun oppi iankaikkisesta valitsemuksesta. Voimme siis selittää armovalitsemuksen seuraavasti: Iankaikkinen valitsemus on kristittyihin kohdistuva Jumalan toimi, jonka kautta Jumala on iankaikkisuudesta, armosta ja Kristuksen tähden ottanut heidät huomioon kutsumalla, käännyttämällä, vanhurskauttamalla, pyhittämällä ja varjelemalla heidät.”*

Armovalitsemus ei tarkoita vain periaatetta: *"`Se joka uskoo loppuun asti, pelastuu´. Tämä on kyllä Raamatussa ilmoitettu perustotuus ja Jumalan päätös (Joh. 3:18-36; Matt. 24:13 jne.). Kuitenkaan tämä perustotuus ei ole armovalitsemus, sillä Raamatun mukaan Jumalan valitsemuksen kohteena ei ole mikään periaate, vaan tietyt henkilöt (2. Tess. 2:13; Ef. 1:4)."*

"Iankaikkisen valitsemuksen kohde eivät ole kaikki ihmiset… eivät liioin ne, jotka tulevat autuaiksi, ynnä ne, jotka uskovat ajaksi… vaan ainoastaan ne, jotka pelastuvat, koska Raamattu opettaa, että kaikki valitut varmasti pelastuvat eli ettei yksikään valittu voi joutua kadotukseen." (Matt. 24:24; Room. 8:28-30)." Perussääntönä on hyvä pitää mielessään, että se, joka pelastuu, pelastuu yksin armosta, ja joka taas joutuu kadotukseen, joutuu sinne omasta syystään, mikä koskee myös vain ajaksi uskovia.

Kalvinistinen oppi edeltämääräyksestä kadotukseen ei ole raamatullinen. *"…Kristus sanoo autuuden valtakunnan olleen siunatuille valmistettuna maailman perustamisesta asti, mutta helvetin tulen hän sanoo olevan valmistetun perkeleelle ja hänen enkeleillensä. Jos ihmiset joutuvat helvettiin, he joutuvat paikkaan, joka ei alun perin ole valmistettu heitä varten. (Matt. 25:34–41)"* Tähän saakka Pieper.

Oma tapani hahmottaa luterilainen oppi valitsemuksesta, jossa otetaan todesta sekä *gratia universalis* että *sola gratia*, on seuraava. Raamattu opettaa meille, että Jumala haluaisi todella pelastaa jokaisen ihmisen. (1.Tim.2:4, 2.Piet.3:9). Sitä varten Hän on lähettänyt tänne rakkaan Poikansa, joka *"on meidän syntiemme sovitus; eikä ainoastaan meidän, vaan myös koko maailman syntien"* (1.Joh2:2, Joh.1:29). Sanomaa tästä on myös kehotettu viemään kaikkeen maailmaan (Luuk.24:47, Matt. 28:19). Tätä armoa ei kuitenkaan ota vastaan kukaan, koska syntiä rakastava ihminen vastustaa vain luonnostaan Jumalaa, eikä valitse Häntä Herraksensa, vaan kulkee oman tahtonsa tietä. Jos meillä ei olisi tämän lisäksi muuta, joutuisi koko maailma kadotukseen, mutta Jumala tekeekin vielä jotain: Hän pelastaa sittenkin täältä joukon ihmisiä heissä uskon synnyttäen. Näin toteutuu armovalitsemus, joka ei perustu mihinkään ihmisessä olevaan uskonkin ollessa meissä valitsemuksen seurausta, eikä sen edellytys. Se, joka tulee näin valituksi voi vain ihmetellä omaa pelastustansa, koska ei ole itsessään yhtään sen parempi kuin se, joka ei tule valituksi. Eräs opiskelija meni puhumaan opettajallensa hänen mieltään vaivanneesta raamatunkohdasta, jossa Herra sanoo *"Jaakobia minä rakastin, mutta Eesauta minä vihasin*." Hän ei voinut käsittää, miksi Jumala vihasi Eesauta. Opettaja vastasi, että hänelläkin on tämän raamatunkohdan ongelma, kun hän ei puolestaan ymmärrä, miksi Jumala rakasti Jaakobia (joka oli pettänyt veljensä luottamuksen, huijannut esikoisen siunauksen isältänsä ja vedonnut petollisesti toimittuaan vielä Jumalankin nimeen). Oikea asenne pelastukseen on se, että me annamme siitä kaiken kunnian Jumalalle ihmetellen vain sitä, miksi olemme saaneet osaksemme niin käsittämättömän suuren armon, mihin emme löydä mitään syytä itsestämme.

B. Mutta mistä me voimme tietää olevamme valittuja, kun meille ei ole ilmoitettu Jumalan ennen maailman perustamista tekemään valitsemuspäätöstä niin, että tietäisimme olevamme valittujen joukossa? Kun Jumala on valinnut meidät, meillä on kuitenkin jotakin, mikä voi kertoa valitsemuksestamme. Palaan Staubitzin Lutherille antamaan neuvoon etsiä edeltämääräystä Jeesuksen haavoista. Voidakseen saada meidät omiksensa Jumala ei ole ainoastaan valinnut meitä salaisesti, vaan Hän lähettänyt Poikansa sovittamamaan meidän syntimme, minkä Raamattu meille selvin sanoin kertoo. Hänet on haavoitettu meidänkin syntiemme tähden. Sekin on jo tapahtunut, että olemme saaneet kohdata tästä armosta kertovan evankeliumin jopa useammallakin tavalla. Jumala on lahjoittanut meille armonsa jo kasteessa, olemme saaneet kuulla Jumalan sanan julistavan meille syntien anteeksiantamusta Jeesuksessa ja olemme saaneet Hänen ruumiinsa ja verensä ehtoollisessa syntiemme anteeksiantamukseksi. Olemme saattaneet käyttää myös rippiä, jossa olemme saaneet henkilökohtaisen synninpäästön mieltä vaivanneista synneistämme. Tämä kaikki on tapahtunut Herran hyvästä tahdosta meitä kohtaan. Mutta tässä ei ole vielä kaikki, jos meissä on syntynyt myös usko siihen, että olemme todella saaneet kaikki syntimme Jeesuksen tähden anteeksi. Tätä on seurannut vielä sekin, että tuo usko on säilynyt meissä ihmeellisellä tavalla vaikeistakin ajoista

huolimatta, ja että haluamme päästä ennen muuta täältä kerran taivaaseen Jumalan luokse. Elämäntavoissakin on tapahtunut muutosta. Kaikki nämä asiat todistavat meille siitä, että Jumala on tehnyt jo valtavan paljon meidän kohdallamme, eikä siitä, ettei meitä olisi valittu. Raamatussakin kutsutaan siksi ilman varauksia valituiksi niitä, jotka ovat uskon kautta Kristukseen tulleet kristillisen kirkon jäseniksi (Ef. 1:3 ss., 2. Tess. 2:13–14, 1.Tess.1:5), ja heitä myös lohdutetaan sillä, että he ovat tulleet valituiksi. Uskovan sopii siis pitää itseään valittuna, mutta katumattomana synnissä elävän ei.

Pieper opettaa puolestaan, että valitsemukseensa uskominen on samaa kuin evankeliumiin uskominen. Evankeliumiin uskoessammehan me uskomme itsemme armahdetuiksi syntisiksi ja Jumalan omiksi, jotka saavat tehdä matkaa kohti taivasta luottaen siihen, että saman armon perusteella, johon nyt turvataan Kristuksessa, ollaan myös kerran taivaskelpoisia. Evankeliumin lupauksiin kuuluu myös uskossa varjeleminen, mistä Paavali lausuu: *”Hän on myös vahvistava teitä loppuun asti, niin että te olette nuhteettomat meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen päivänä. Jumala on uskollinen, hän, jonka kautta te olette kutsutut hänen Poikansa Jeesuksen Kristuksen, meidän Herramme, yhteyteen.” (1.Kor.1:8-9)*

Uskon voi kyllä menettää, jos alkaa tehdä tietoisesti syntiä siinä katumattomana eläen, tai jos hylkää tähän maailmaan rakastuneena armonvälineet. Mutta heikoinkaan, joka ymmärtää tarvitsevansa syntiensä tähden Jeesusta ja turvautuu Jumalan sanan armolupauksiin, ei joudu kadotukseen. Jeesus sanoo: *”Minun lampaani kuulevat minun ääntäni, ja minä tunnen ne, ja ne seuraavat minua. Ja minä annan heille iankaikkisen elämän, ja he eivät ikinä huku, eikä kukaan ryöstä heitä minun kädestäni.”* (Joh.10:27s)

Kun me omistamme itsellemme Jumalan sanan armolupaukset, kantavat nuo lupaukset meidät aina taivaskotiin saakka. Herra sanoo: *”Teidän vanhuuteenne asti minä olen sama, hamaan harmaantumiseenne saakka minä kannan; niin minä olen tehnyt, ja vastedeskin minä nostan, minä kannan ja pelastan.” (Jes.46:4)*